

LiDA: ateities perspektyvos

*Prof. Algis Krupavičius, KTU Politikos ir viešojo
administravimo institutas*

Kauno technologijos universitetas,

Kaunas, 2011 m. lapkričio 25 d.

Socialinių mokslų duomenų archyvai Europoje ir pasaulyje

- Daugelyje šalių yra įsteigti nacionalinio lygmens socialinių duomenų archyvai.
- Pirmieji archyvai pradėję formuoti socialinių duomenų bazes buvo Roper visuomenės nuomonės tyrimo centras Williamstowne (JAV), įsteigtas 1947 m.
- Europoje pirmasis socialinių mokslų duomenų archyvas įsteigtas 1960 m. Kelno universitete (Vokietija), truputį vėliau - 1967 m. veiklą pradėjo Jungtinės Karalystės Duomenų Archyvas (UKDA).
- Šiuo metu vien Europoje veikia daugiau nei 20 nacionalinių socialinių duomenų archyvų.
- Didžiausia empirinių duomenų institucija pasaulyje HSM srityje yra **Tarpuniversitetinis politinių ir socialinių tyrimų konsorciumas ICPSR (Inter-university Consortium for Political and Social Research)**. Mičigano universitete šis centras buvo sukurtas 1962 m.

Europos Socialinių mokslų archyvų taryba (CESSDA)

- CESSDA - tai 1976 m. įkurta skėtinė Europos duomenų archyvų organizacija, kurios tikslas yra keistis darbo su archyvais patirtimi ir ekspertais, organizuoti seminarus.
- CESSDA siekia palengvinti duomenų prieinamumą mokslinės analizės tikslais, skatinti procedūras ir standartus duomenų bei technologijų mainams tarp duomenų archyvų, propaguoti standartų ir procedūrų laikymąsi visame pasaulyje, padėti kurti naujas duomenų organizacijas ir jas raginti prisidėti prie keitimosi duomenimis kultūros formavimo institucijose nacionaliniu mastu ir globaliai.
- Nuo 2006 m. CESSDA yra ESFRI kelrodžio projektas ir 2012 m. taps CESSDA- ERIC – viena pirmųjų paneuropinių socialinių mokslų infrastruktūrų. Joje nuo pat pradžių dalyvaus 10- 14 ES šalių archyvų. Šis konsorciumas turės vieningą vartotojų autentifikacijos sistemą, vienus „vartus“ prieigai prie duomenų, standartizuotus tezaurus ir kita.

Kęstučio 8, Kaunas LT-44320
www.lidata.eu

- **Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA)** yra virtuali skaitmeninė empirinių HSM duomenų kaupimo, ilgalaikio saugojimo ir sklaidos infrastruktūra.
- **LiDA tikslas** – užtikrinti kokybišką prieigą prie Lietuvos ir užsienio empirinių duomenų išteklių, inicijuoti ir vykdyti pavyzdinius aukščiausio tarptautinio lygmens empirinius HSM tyrimus, dalyvauti tobulinant HSM studentų, mokslininkų ir kitų tyrėjų duomenų analizės gebėjimus
- 2009 – 2011m. KTU įgyvendino ES Europos socialinio fondo finansuojamą projektą „HSM duomenų archyvo LiDA plėtra“

Empiriniai duomenys ir vartotojai

- Empiriniai duomenys sukurti už viešus pinigus turi būti prieinami antrinei analizei visai akademinai bendruomenei.
- Empiriniai duomenys turi būti patikimi ir dėl to atviri, kad jų kokybę būtų galima patikrinti *ex post*. Bet Norvegija turi notifikacijos procedūrą skirtą *ex ante* vertinimui. Be to reikia mokytis iš svetimų skandalų: **Report finds massive fraud at Dutch universities** - <http://www.nature.com/news/2011/111101/full/479015a.html>
- LiDA kaupia **apklausų, kokybinius, istorinius ir politinės sistemos** duomenis.
- Dabar yra beveik 240 apklausų rinkinių, tarp kurių yra Europos socialinio tyrimo, tarptautinio socialinio tyrimo programos, Europos ir pasaulio vertybių tyrimų duomenys.
- Vartotojams prieinamas 61 istorinės statistikos rinkinys.
- Nuo 2008 m. empirinių duomenų prieinamumą Lietuvos vartotojams LiDA ženkliai išplėtė per nacionalinę narystę (joje dalyvauja KTU, VU, MRU, VDU, KU, ŠU ir Lietuvos socialinių tyrimų centras) Tarpuniversitetiniame politinių ir socialinių tyrimų konsorciame (JAV)
- Sparčiai auga LiDA duomenų vartotojų skaičius. 2011 m. rugsėjo mėn. registruotu vartotoju.

Bendri tyrimų infrastruktūrų standartai: MERIL portalas

Nuo 2010 spalio mėn. MERIL projektas (<http://www.esf.org/index.php?id=7998>)

Infrastruktūros atrankos kriterijai. Tyrimų infrastruktūra turėtų:

- vykdyti aukščiausios kokybės ir Europos svarbos mokslinę ir technologinę veiklą,
- siūlyti prieigą tyrimų vartotojams Europoje ir už jos ribų pagrįstą skaidrumo ir kompetencijos principais,
- turėti stabilų ir efektyvų valdymą.

Kartu su ESFRI buvo suformuluoti mokslinių tyrimų infrastruktūrų vertinimo kriterijai:

1. Mokslinė ir technologinė tyrimų infrastruktūros kompetencija;
2. Profesionali valdymo struktūra (skaidri prieigos politika, aiškios paslaugos, kokybės užtikrinimo procedūros, tvarus verslo planas su daugiamečiu finansavimu ir periodišku infrastruktūros vertinimu iš finansuojančios organizacijos pusės);
3. Mokslinių tyrimų infrastruktūros valdymas organizuotas tokiu būdu, kad sprendimų priėmimo dalis būtų atskirta nuo kasdienės veiklos vadybos;
4. Gebėjimai generuoti poveikį (apibrėžiant jį pagal mokslinius, techninius, ekonominius, socialinius, politinius ir aplinkos apsaugos rodiklius);
5. Dalyvavimas studentų, tyrėjų, technikų ir inžinierių mokyme ir ugdyme.

LiDA būklė pagal MERIL vertinimo kriterijus

Kriterijus	Būklė
Mokslinė ir technologinė tyrimų infrastruktūros kompetencija	Yra
Profesionali valdymo struktūra	Iš dalies; Esminė problema-tvarus verslo planas su daugiamečiu finansavimu ir periodišku infrastruktūros vertinimu iš finansuojančios organizacijos pusės.
Mokslinių tyrimų infrastruktūros valdymas	Yra sprendimų ir veiklos vadybos atskyrimas
Gebėjimai generuoti poveikį	Yra
Dalyvavimas studentų, tyrėjų, technikų ir inžinierių mokyme ir ugdyme	Yra

Kaip finansuojami Europos duomenų archyvai?

Jungtinės Karalystės UKDA - UK Data Archive

Norvegijos NSD - Norwegian Social Science Data Services

Suomijos FSD - Finnish Social Science Data Archives

Švedijos SSD - Swedish Social Science Data Service

Šveicarijos FORS - Swiss Foundation for Research in Social Sciences

Vokietijos GESIS (GESIS – Leibniz Institute for the Social Sciences)

Duomenų archyvų finansavimo praktika: D.Britanija

UK Data Archive (UKDA), University of Essex, % apie 1,8 mln. svarų.

Šaltinis	2002 m.	2001 m.
Tyrimų taryba (ESRC bazinis grantas)	49	51
Nacionaliniai tyrimų projektai (dauguma iš ESRC)	42	28
ES projektai	4	16
Esekso universitetas	5	5

Duomenų archyvų finansavimo praktika: Švedija

Swedish Social Science Data Service, %, bendras biudžetas 2011 m. 10,5 mln. kronų.

Šaltinis	Nuo 2008 m. iki šiol
Nacionalinė tyrimų taryba (VR)	66,7
Gioteborgo universitetas	33,3

Duomenų archyvų finansavimo praktika: Suomija

Finnish Social Science Data Archive (University of Tampere), %. Bendras biudžetas 2010 m. -1 227 204 EUR.

Šaltinis	2011 m.	2010 m.
Švietimo ministerija	67	80
HSM tyrimų taryba	25	0
Tarptautiniai šaltiniai projektams, ES	3	3
Kiti projektai, daugiausia iš viešojo sektoriaus	5	17
Paslaugų pardavimai	0	0

Duomenų archyvų finansavimo praktika: Norvegija

Norwegian Social Science Data Services (NSD), %

Bendras biudžetas 2010m. 40 886 473 NOK

Šaltinis	2009 m.	2008 m.
Ministerijos (pirmiausia Švietimo ir tyrimų)	23	23
Tyrimų taryba	24	28
Kitos lėšos, daugiausia iš viešojo sektoriaus	29	27
Paslaugų (prekių- NESSTAR) pardavimai	24	22

Duomenų archyvų finansavimo praktika: Vokietija

GESIS – Leibniz-Institute for the Social Sciences
 (Mannheim, Cologne, Bonn, Berlin), %

Šaltinis	2010 m.
Federalinės švietimo ir tyrimų ministerijos, bei 3 žemių tyrimų ministerijų	80
Tyrimų tarybos (DfG, ES etc.)	19
Paslaugų pardavimai	1

Duomenų archyvų finansavimo praktika: Šveicarija

Swiss Foundation for Research in Social Sciences, %

Šaltinis	2011 m.
Federalinė valdžia (State Secretariat for Education and Research)	35
Šveicarijos nacionalinis mokslo fondas	55
Lozanos universitetas	10

Duomenų archyvų finansavimo praktika: apibendrinimas

Pagrindiniai finansiniai šaltiniai:

- Bazinis finansavimas
- Nacionalinės tyrimų tarybos
- Švietimo ir mokslo ministerija
- Projektinis finansavimas
- Nacionalinės tyrimų tarybos
- Kiti viešojo sektoriaus subjektai
- ES projektai (labai maža dalis)
- Kitas finansavimas
- Paslaugos (maža dalis arba beveik nėra, nes paslaugos nemokamos)
- Duomenų archyvo universitetas

Esminės LiDA veiklos ateityje

- *Empirinių duomenų archyvavimas ir viešos prieigos prie jų užtikrinimas: apklausos, istorinė statistika, politiniai duomenys, kokybiniai socialinių mokslų duomenys.*
- *Metaduomenų standartų diegimas ir priemonių duomenų analizei palaikymas.*
- *Tyrimų metodų priemonių rengimas ir mokymai.*
- *Pavyzdinių socialinių tyrimų vykdymas (bent jau ESS ir ISSP).*
- *Prieigos prie užsienio ir tarptautinių duomenų archyvų (ICPSR) išteklių užtikrinimas per bendrą nacionalinę LiDA narystę.*
- *LiDA kaip CESSDA paslaugų teikėjo funkcijų įgyvendinimas.*